
SZIMPOZION

Conference review

Lovas István

MILYEN LESZ A 21. SZÁZAD SZOCIALIZMUSA?

A TIZEDIK CAVTATI KERÉKASZTAL-ÉRTEKEZLET KAPCSÁN

A legfinomabbra csiszolt államszocializmus sem lehet szocializmus — A kapitalizmus nagy előnye a technológiai forradalom — A tőke nemzetközisítése a világ dolgozóinak tömörüléséhez vezet — a legrugalmasabb kapitalizmust áthatja a szocializmus — A világ szocialistáinak egyedülálló találkozásjáról

— A tudomány nem az örök igazságok raktára, hanem az igazság után való örökös kutatás. — Úgy tűnik, ez a mondat — amely dr. Akelszandar Grlicskovnak, a cavtati kerékasztal-értekezlet szervezőbizottsága elnökének bevezetőjében szerepelt — a legalkalmasabb annak a gondolatsornak az elindítására, amely az egyhetes összejövetelel ezúttal is sokféle, egymástól igencsak eltérő meglátásban, nézetben, véleményben és álláspontban jutott kifejezésre. Ez volt a tizedik *Szocializmus a világban* elnevezésű rendezvény, amely témaként ezúttal a 21. század szocializmusát jelölte meg. Ez nyilvánvalóan jelenünk legizgalmasabb és legérdekesebb témái közé tartozik, egyebek között azért is, mert a századfordulóig, s egyben az ezredfordulóig mindössze 15 évünk maradt, s a szocializmus fejlődési lehetőségeiről ezúttal sokkal inkább eltérnek és bizonytalanabbak az elképzelések, mint egy évszázaddal ezelőtt.

Amint Samir Amin dakari kutató, az ENSZ afrikai gazdasági bizottságának képviselője mondta, a múlt század szocialistái meg voltak győződve arról, hogy a kapitalizmus bukása gyors és viharos lesz. Abból indultak ki, hogy ez a rendszer akkor igen lendületes fejlődést vett, s mind kegyetlenebb formákat öltött a kizsákmányolás. Ebből arra következtettek, hogy a világ dolgozó tömegeinek elégedetlensége rövid idő alatt olyan magas hullámokat ver majd, amelyek egyszeriben elsöprik a rendszert, s helyét a szocialista államok foglalják el. Hittek abban, hogy az elégedetlenség a szociális forradalmak egész láncolatát robbantja ki, a világ proletárjai egyesülnek, s olyan hatalmas erőt képviselnek,

amivel szemben a kapitalizmus egyszerűen összeomlik. Mint tudjuk, ez nem így lett. Csupán illúzió volt az egész, a kapitalizmus sokkal nagyobb alkalmazkodó képességet mutatott, mint a szocialista mozgalmak. Ez utóbbiak ugyanis a megálmódott illúzióhoz mint valósághoz ragaszkodtak, s emiatt téves volt a szociális mozgalmak taktikája és stratégiája. Ezt meggyőzően szemlélteti az Internacionálék esete, amelyek lényegében sorjában kudarcot vallottak vagy legalábbis, nem értek el kézzelfogható eredményeket.

Amin szerint ehhez hozzájárult az is, hogy a szociális mozgalmak mindinkább nemzetivé váltak, a kapitalizmus differenciálódott éppúgy, mint a munkásosztályok. Minden tekintetben mind jobban kiéleződött az Észak és a Dél ellentéte, a szegények és gazdagok országa jött létre a világon, s ez élet vette az osztályharcnak, főképpen pedig a munkásszolidaritásnak. Mint Amin mondta, emiatt ma sokkal távolabb vagyunk a „Proletárok egyesüljete” jelszó megvalósulásától, mint amikor ez a jelszó megszületett.

Úgy vélte, hogy jelenleg a világon nem a szocializmus és a kapitalizmus összeütközése van napirenden, még kevésbé az úgynevezett szocialista és a kapitalista országok összeütközése, hanem az országok, a nemzetek és a népek autonómiájának kibővítéséért folyó küzdelem, ami előfeltétele a szocializmusba vezető új út kiépítésének. Szerinte ez még egy indíték az el nem kötelezettek mozgalmának továbbfejlesztéséhez.

Az imperializmus új formája

Fejtegetését tovább folytatta, elmélyítette s ki is élte Yildiz Sertel török tudós. Szerinte a legfőbb ellentét ma az imperializmus és az úgynevezett periférikus országok között van. Ez az imperializmus felülmúlja azt, amit Lenin írt le és fogalmazott meg, veszélyesebb a klasszikusnál. Mert világviszonylatban diktálja az ipari és finánciókét s az ipari fejlődésnek köszönhetőleg függőségi helyzetbe hozza a világkapitalizmushoz tartozó országokat. S ez tompítja a belső harcot, az osztályharc szinte lehetetlenné válik ezekben az országokban. Mert az eladósodott országok esetében nem csak arról van szó, hogy azok, s azok lakossága, gazdasága függőségi helyzetbe került a világbankokkal, a Valuta Alappal szemben, hanem sokkal többről. — Én ezt az imperializmus nemzetközisítésének nevezem — mondta. Ez az imperializmus kezdi diktálni a periférián levő országok gazdaságpolitikáját, meghagyja, hogy csökkentsék a béreket, devalválják az embereket stb. Ez az imperializmus uralkodik az ország gazdasága felett, ez szabja meg gazdaságpolitikáját. Ha nem megy, akkor rendszereket dönt meg, katonai diktatúrákat hoz létre, hogy elnyomja az osztályharcot.

A multinacionális társaságokról szólt Pietro Ingrao-nak, az Olasz Kommunista Párt igazgatósági tagjának beszámolója is, aki az Achille

Lauro hajó elrablása kapcsán kirobbant kormányválság miatt nem lehetett jelen a cavtati értekezleten, s akinek megfigyeléseit Mario Tello közölte. Ő a világkapitalizmus óriási méretű újraszervezéséről, ennek produktív dinamikájáról beszélt.

Az erőviszonyok változása világviszonylatban

Ritmusát, minőségét, az átalakulások műszaki, technológiai, szervezési horderejét tekintve itt az erő, a hatalom világszínvonalú változásáról van szó. Beleértve az új fegyverek gyártását, a világűr s a politika militarizálását is. Világgazdaság létrehozása van folyamatban s ennek hordozói a multinacionális társaságok. Ez megköveteli a döntéshozatal nagyfokú központosítását s ugyanakkor körzeti és lokális decentralizálását. Az egész világon új nemzetközi munkamegosztás jön létre, a munkaszervezés új formái és a független munka, a piac nagy feldarabolása. Ez már az ipari társadalmon túl lesz, az informatika társadalmaiban.

Ingrao úgy ítéli meg, hogy ennek következtében várható a haladásról alkotott hagyományos felfogás válsága, az ipari fejlődés válsága, amely — felfogásaink szerint — automatikusan előkészíti a szocializmus létrejöttét, a társadalmi ellentétek, az osztályok, a burzsoázia és a proletariátus közötti ellentétek kiélezésével.

A közepes nagyságú és erejű nemzeti államok képtelenek lesznek megbirkózni mindazokkal a változásokkal, amelyek az elkövetkező században várnak ránk, s emiatt mind nagyobb hatalomhoz jutnak a multinacionális társaságok. Egészében véve, a világszocializmus létrejöttével, vagyis a kapitalizmus bukásával kapcsolatos egykori előrejelzésekkel ellentétben ma a világkapitalizmus igen magabiztos. Jövőjét világosabban látja s körvonalazza meg, mint a szocializmus világmozgalma, s úgy tűnik, hogy jelenleg a világ kapitalistái sikeresebben egyesülnek, mint a proletariátus.

A szocialista kutatók felismerése szerint a jövőben ez a rendszer éppoly rugalmas és szívós lesz, mint eddig, vagyis ugyanazok a tulajdonságok fogják jellemezni a jövő században is, mint az elmúlt időszakban s ma. Erről a témáról szólt Cavtatban Elmar Altvater, a Berliini Szabadegyetem tanára. Megállapította, hogy a gazdasági válság és a korszerű ipar antiproduktív erői miatt az ipari rendszerek jelentős részének fejlődése is inproduktív, az ipari kapitalizmus pedig mai formájában magában hordozza a válság csíráit.

Magas színvonalú technológia és szabad munkaforma, kötetlen munkavállalás lesz az újkapitalizmus jellegzetessége

A kapitalizmus bukásáról és a világ szocializmusának születéséről szóló klasszikus elmélet szerint a már rohamosan terjedő magas színvo-

nalú, számítógépekre és robotokra alapozódó technológia, a várható magas színvonalú termelékenység olyan mértékben kellene hogy kiélezze a burzsoázia és a proletariátus viszonyát, hogy az a kapitalizmus sírásója legyen. Az előrejelzések szerint azonban ez még a jövő században sem fog bekövetkezni, először is a kapitalizmus ismert rugalmasága, másodsor pedig a szocialista és munkásmozgalmak felaprózódása, meglehetősen gyenge kapcsolata miatt.

A rugalmasságról Altvater tanár úgy vélekedik, hogy a nagyfokú automatizáció rohamosan megnöveli a munkanélküliek számát, s ez nyilvánvaló elégedetlenséget vált majd ki a dolgozók körében. Az eddigi módon és keretek között a fejlődés lehetetlenné vált már ma. Inproduktív lenne mindent iparosítani és az ipari termelés törvényei alá vonni. Emiatt várható, hogy a mai keretek fellazulnak. Mind kevesebb ember dolgozik majd a gazdaságban, s mind több a szolgáltatásokban és az úgynevezett nem formális szektorokban, az ipari foglalkoztatás keretein kívül, a szakszervezet védelme, valamint társadalombiztosítás és munkaszervezés nélkül. Az Egyesült Államokban már ma a foglalkoztatottaknak mindössze 24 százaléka dolgozik az iparban, 62 százaléka pedig a szolgáltatásokban.

Megítélése szerint a szocialista mozgalmak küzdelmét megnehezíti és bonyolítja majd ez a helyzet, mert mind kevesebb lesz a szervezett dolgozó. Így mind nehezebb lesz őket egy cél kiharcolására mozgósítani, olyan helyzetben, amikor egymástól igen eltérő anyagi és egyéb körülmények között élnek. Másrészt pedig a válság nemcsak a kapitalista országokat éri, hanem átcsap a szocialista országokra is, hiszen hasonlóan iparosítják és korszerűsítik termelésüket, ipari és egyéb kooperációk jönnek létre közöttük, hitelek vesznek fel a fejlett kapitalista országoktól. Ennek következményét ma világosan láthatjuk. Amint Altvater mondta, mindazok a — főleg fejlődő — országok, amelyek a hetvenes években belekezdtek a megkésett iparosításba, vagy felgyorsították iparosításuk folyamatát, nagy adósságokba keveredtek, s a lehető legnehezebb helyzetbe jutottak. Ez nemhogy iparosításhoz vezetne, hanem tartósan megakasztja az iparosítást s elszegényíti ezeket az országokat.

Altvater professzor kiemelte, hogy az ipari ésszerűség kizárólagos logikája szinte ugyanolyan veszélybe sodorhatná a világot, mint a fegyverkezési hajsza. Mert az ipar már a mai fejlettségi szintjén is hihetetlen mértékben szennyezi a környezetet, megbontotta a természeti összhangot, az új technológiai forradalom pedig megsemmisíthetné az ember egészséges környezetét. Hasonlóan vélekedett Mihail Baszmanov szovjet tudós is, aki megemlítette, hogy az utóbbi években csak az Egyesült Államok kénytelen volt körülbelül 70 milliárd dollárt költeni környezetvédelemre és a már megbomlott környezeti egyensúly helyreállítására, de ipari fejlettségük arányában költenek vagy fognak költeni erre mások is.

Luciana Castellina, az Olasz Kommunista Párt Központi Bizottságának és az Európai Parlamentnek a tagja is beszámolót készített erre a témára. Emlékeztetett arra, hogy egészen a közelmúltig, amíg az ipari fejlődés következményeképpen nem bomlott meg veszélyesen a természet egyensúlya, nem sokat törődünk vele. A közgazdaságtan elveszítette kapcsolatát a természettel, s nem törődik azokkal a természeti értékekkel, amelyeket az ipar elpusztít. Az iparosítás kezdettől fogva a tudomány és a technika mindenhatóságának illúziójára támaszkodott. Utalt arra, hogy ehhez a marxisták is hozzájárultak azokkal az elméleti tanulmányaikkal, amelyekben azt hangoztatták, hogy az ember kiapadhatatlan munkája megváltoztathatja a természetet. Engels viszont már a maga korában beszélt az angol munkásoknak arról, hogy az ipari termelés fizikailag és lelkileg megsemmisíti az ember lényét és a természetes környezetet, s valószínűleg ez volt az első környezetvédelmi beszéd. Hasonlóan vélekedett Marx is. Megvan azonban a magyarázata annak, hogy a marxisták később eltértek ettől a felfogástól. Elsősorban biztosítani kellett a munkásosztály fizikai és morális létét, ezenkívül mindenáron és hirtelen növelni kellett a termelékenységet. S ennek árát minden szocialista országban is meg kellett fizetni. Amint Luciana Castellina mondta, ennek az időszaknak viszont ma már vége. Ezért emelte ki programjában a zöldek mozgalma a környezetvédelem problémáját, ezért kellene az egész világon komolyan venni ezt a mozgalmat.

A jövő század kapitalizmusa a szocialista világmozgalom létrehozására serkent

Igen élénk vita alakult ki Cavtatban arról, hogy az októberi forradalom potenciáljai — ahogyan a találkozóon mondták — valóban kimerültek-e vagy sem. A résztvevők egy része ugyanis azt állította, hogy a szocializmus az egész világon bizonyos deffanzívában van, hogy a fejlett világ fiataljai számára egyáltalán nem vonzó, mert eddig nem sikerült előnyhöz jutnia a fejlett kapitalizmus országaival szemben. Ellenkezőleg, a jelek szerint az új technológiai forradalom újabb előnyt biztosít az utóbbiak számára. Azt, természetesen, mindenki elismerte, hogy a fejlett országok dolgozói mindenekelőtt azért harcolhattak ki maguknak ilyen jogokat, ilyen élet- és munkakörülményeket, amilyent élveznek, mert szocialista országok is léteznek. Nélkülük a kapitalisták nyilvánvalóan sokkal merevebbek lettek volna, a rendszer sokkal inkább figyelmen kívül hagyta volna érdekeiket. Ők erkölcsi, a fejlődő országok más természetű támogatást is kaptak.

Dr. Alekszandar Grlicskov kifejtette, hogy az úgynevezett korai szocializmus országai objektíve nem kerülhettek előnybe a vezető kapitalista országokkal szemben. Tulajdonképpen az a legnagyobb hátránya a szocialista rendszernek, hogy nem a legfejlettebb kapitalista országok-

ban jött létre, mint ahogyan Marx megjósolta, hanem szegény, fejletlen országokban. Mindenütt jelentős alkotóerőt szabadított fel, s a régi helyzethez képest óriási mértékben meggyorsította a fejlődést. Évtizedek alatt évszázadokat ugrott, de azért a legfejlettebbeket nem tudta utolérni, s így nem is juthatott kellőképpen kifejezésre a rendszer előnye a kapitalizmussal szemben.

Az úgynevezett reálszocializmus országainak képviselői — szovjet, csehszlovák, keletnémet, lengyel, magyar tudósok — nem értettek egyet azzal, hogy az októberi forradalom potenciáljai kimerültek. Arra hivatkoztak, hogy az egész szocialista közösségben állandó és töretlen a fejlődés. Mondván, hogy náluk nem volt és nincs válság, s nem fogadták el azt az állítást, hogy a világ ma — társadalmi rendszer és ideológiára való tekintet nélkül — olyan mértékben támaszkodik egymásra, hogy senki sem kerülheti el azt, ami ennek egészében történik. Azokról a pozitív változásokról beszéltek, amelyek az utóbbi években náluk végbementek, főleg pedig a legújabb mozgásokról. Ezek közül mindenképpen az érdemel legnagyobb figyelmet, ami a Szovjetunióban történik Gorbacsov óta, s ami Kínát hatja át mostanában. Az irányítás nagyobb rugalmassága, a kezdeményezések serkentése és a munkaszervezetek nagyobb önállósága, az egész gazdaság korszerűsítése, s az úgynevezett technológiai forradalom beindítása. Mindez nem kétséges, de az sem, hogy éppen ez az új irányzat fűzi szorosabbra a kapitalista és a szocialista világgazdaságot, s éppen ez követeli meg, hogy a szocializmus világmozgalmának erősítésére új formákat, új módszereket keressünk.

Mert igaz az is, amit Kazua Ota hokkaidói (Japán) egyetemi tanár mondott, hogy ugyanis a szocializmusért nem csak a szocialista országokban küzdenek.

Szocializmus a kapitalista rendszerben

Szavai szerint ma már nem lehet politikai, gazdasági és társadalmi kérdéseket megoldani anélkül, hogy valaki ne vegye figyelembe a szocializmust és a szocialista erőket. Ahol kapitalista rendszerben sikerült szocialista kormányzatot létrehozni, mint például Svédországban, ott megoldották az általános és a magasfokú oktatást, a szociális gondoskodást és az egészségvédelmet. Ahol a szocialista erőnek van bizonyos hatalmuk, mint például Japánban, a társadalomra gyakorolt befolyásuk igen érezhető és látható. Sikerült meggátolniuk kapitalista politikai akciókat, visszaszorítani a haladásellenes és a demokráciaellenes erőket. Megváltoztatták a kormány politikáját, bizonyos társadalmi reformokat kényszerítettek ki, s a korábbinál nagyobb társadalmi igazságot harcoltak ki. Ezeknek a szocialista erőnek köszönhető részben az úgynevezett jóléti társadalomnak a létrehozása is — ma már egyes fejlődő kapitalista országokban is. Bátran állítható tehát, hogy a kapitalista társa-

dalmak szilárdsága közvetlenül függ a szocialista erőktől, illetőleg ezek az erők jelentősen befolyásolják. A szocialista erők mozgalma mindeütt a nép javát szolgálja, de egyben hozzájárul a rendszer fenntartásához, szabad és normális feltételeket teremtve keretében. Ez természetesen elüt attól, amit a múlt század szocialistái elképzelték. Ha viszont a szocialista erők nem eléggé számottevők, illetőleg, ha katonai diktatúrák tartják a hatalmat, akkor a dolgozóknak a legrosszabb.

Véleménye szerint a 21. század fejlődését a technológia forradalma szabja meg, s ahhoz jórészt a fejlett kapitalista országok biztosítják az anyagi alapot. Szorosan együttműködnek azonban mindenkivel, s ezáltal terjesztik majd a tudományt és a technológiát, illetőleg saját tudományos és technológiai rendszerüket. Ez éles ellentéteket vált ki a társadalmakban — jólétet éppúgy, mint éhezést, gazdagságot és szegénységet, előjogokat és jogfosztottságot. Ezek az ellentétek sokkal mélyebbek lesznek, mint az eddigiek az országokon belül. Amint mondta, a Dél országaiiban nem mindenki éhezik, ott is vannak gazdagok, akik élvezik a korszerű világ minden áldását.

Kazua Ota úgy véli, hogy a tudomány és a korszerű technológia fejlődése teljesen ki fogja zárni a háborúkat, s az így felszabaduló anyagi eszközök tovább gyorsítják majd a fejlődést. Ebből viszont nem látszik, hogyan képzei el a jövő század szocialista mozgalmainak esélyeit.

Objektív lehetőség a szocialista világmozgalom tömörülésére

Ezt Altvater professzor is inkább csak felvetette, mondván, hogy az eddigi elméletek és a gyakorlat nyilvánvalóan alkalmatlan lesz az új körülmények között, s ezért a világ szocialista tudósainak és gondolkodóinak új illúziókat kell létrehozniuk, melyek alapján felállíthatók a jövő század szocializmusának új modelljei.

Michael Lebowicz konkrétabb volt. Rámutatott arra, hogy a multinacionális társaságok világviszonylatban szoros kapcsolatot teremtenek a tőke, az új technológiák között, illetőleg mindkettőt a kezükben tartják. Ügynevezett világgazdaságot hoznak létre, melyben a termelés a mainál sokkal szélesebb területről, sokkal több termelési egységből integrálódik majd világszerte. Ez nagyobb lehetőséget teremt a dolgozók kiszákmányolására, mert nyersanyagot is, munkást is sokkal könnyebben átirányíthatnak a világ bármely részéről oda, ahol erre szükség lesz. Úgy véli azonban, hogy ez a tény adja meg a munkásosztálynak a reális esélyeket, sőt rákényszeríti arra, hogy maga is világviszonylatban szervezkedjen. Mert nemzeti keretekben szinte semmit sem tehetne ez ellen. Szervezetten viszont nagy esélye lesz, mert a hatalmas gazdasági világszervezet sokkal sebezhetőbb lesz és sokkal könnyebben megbéníthatják majd a világ bármely részében bekövetkező termelési kiesések.

Ez a lehetőség egyszeriben közel hozza a munkásokat annak a múlt században fogant jelszónak az életre hívásához, hogy: Világ proletárjai egyesüljetek!

Lebowicz konkrét és igen meggyőző példán szemléltette feltevésének igazát. Megemlítette, hogy az Egyesült Államok és Kanada autóiipara már ma igen integrált, az áruforgalom 80 százaléka ebből, vagyis a részek és a késztermékek szállításából ered. Ez pedig lehetőséget nyújt arra, hogy minden amerikai vagy kanadai sztrájk a határ mindkét oldalán leállítsa a termelést, s a kapitalista számára megkétszereződik a belőle származó kár, a világon, a jövőben pedig megtöbbszöröződik.

Ez az előrejelzés is igazolja dr. Grlicskovnak és a cavtati értekezéslet több más felszólalójának azt a meggyőződését, hogy az elkerülhetetlen gyökeres változások lényegi változtatásokat követelnek a szocializmus jövőjének elméleti kutatóitól. Eddig lényegében a szocializmust csak a kapitalizmus kritikai elemzése alapján tervezték, s ezen alapult a marxizmus pluralizmusa. Fejlődése meg fog gyorsulni, ha ezt az elemzést kiterjesztjük a korai szocialista társadalmakra és a szocializmus történelmi folyamatára. Enélkül ma egyetlen elemzés sem lenne jó, s nem lehetne rá alapozni a szocializmus jövőbeli fejlesztését. Ebből az következik, hogy a marxizmus pluralizálása és a többi szocialista gondolat pluralizálása (meglátások, vélemények, elgondolások és álláspontok demokratikus harca) a szocializmus erőteljes potenciálja. Ilyen formán veszít aktualitásából az a dilemma, hogy az októberi forradalom potenciáljai valóban kimerültek-e vagy sem.

*Meg kell szabadulni a tudományos dogmák
szorító abroncsaitól*

Egyszerűen le kell fejteni a tudományról a dogmák megrozsdásodott abroncsait, amiket más feltételek, más történelmi helyzetek hoztak létre, s amelyek emiatt ma már nem alkalmasak, a jövőben pedig még kevésbé lesznek alkalmasak a szocialista mozgalmak előbbre vitelére. Dr. Grlicskov ezenkívül még igen fontosnak mondta: szembehelyezkedni a marxista elmélet lebecsülésével. Mint mondta, ez két forrásból táplálkozik. Az egyik a marxizmus ellenségeitől, vagyis az ellentáborból származik, s ez érthető és logikus. Sajnos, azonban másik forrása a potenciálisan forradalmi tudományos és politikai erőkhöz gyökeredzik, egyebek között a korai szocializmus munkásmozgalmaiban és a felszabadító forradalmakban. Itt keresendő a dogmatikus marxizmus és egyéb szocialista gondolat szülőföldje is. Azokban az elméletekben és ideológiákban, amelyek lemondtak a korszerű történések elméleti kritikai értékeléséről és a szocializmus történelmi folyamatainak, az új történelmi helyzeteknek a vizsgálatáról.

Dr. Grlicskov úgy találja, hogy a korai szocialista társadalmak elméleti-kritikai elemzéséből származó felismeréseik sürgetik az új fejlődési szakaszok tervezését, s egyben a szocializmus eddigi elméletének és a korai szocialista társadalmak gyakorlatának „renoválását”. Objektív tények által, s egyben szubjektumok által is feltételezett folyamatról van szó. Nehezen hihető, hogy ez az állami szocializmus más alapokra helyezésével megoldható. Az új szakasz mindenesetre a változások ütemének erőteljes befolyása alatt lesz, amit nemcsak objektív körülmények, hanem a szocialista és a politikai erőviszonyok határoznak meg, mindenképp a korai szocialista társadalmakban, a szocializmus megvalósulásáért folyó mozgalom kereteiben. Természetesen nagymértékben függ a konzervatív kapitalista erők azon törekvése elleni harc kimenetelétől is, amely arra irányul, hogy elszigeteljük ezeket a társadalmakat az új történelmi valóság pozitív potenciáljainak hasznosításától. Más szóval elzárják előlük a korszerű tudomány és technológia szinte felmérhetetlen lehetőségeit.

Éles véleményharc a sztálinizmusról

Dr. Grlicskovnak a marxizmus pluralizmusáról kifejtett gondolataihoz kapcsolódott dr. Predrag Vranicki zágrábi egyetemi tanárnak az a tétele, mely szerint a tudományos igazságok közé tartozik az, hogy a harmincas évek sztálinizmus néven ismert államkapitalizmusa, a bürokratikus és etatista erők elhatalmasodása miatt valójában „bürokratikus ellenforradalom volt”. Ebből a megállapításból valóságos vihar keletkezett. Ivan Frolov szovjet elméleti kutató szovjetellenesnek minősítette ezt az álláspontot. Véleményét osztotta Alekszandar Kurmalyov (Moszkva), Fred Otto Wulf és Hari Nick (Berlin) Milna Matous (Prága) Jirži Pawłowicz (Varsó) és Parmapand S. Madan (Új-Delhi).

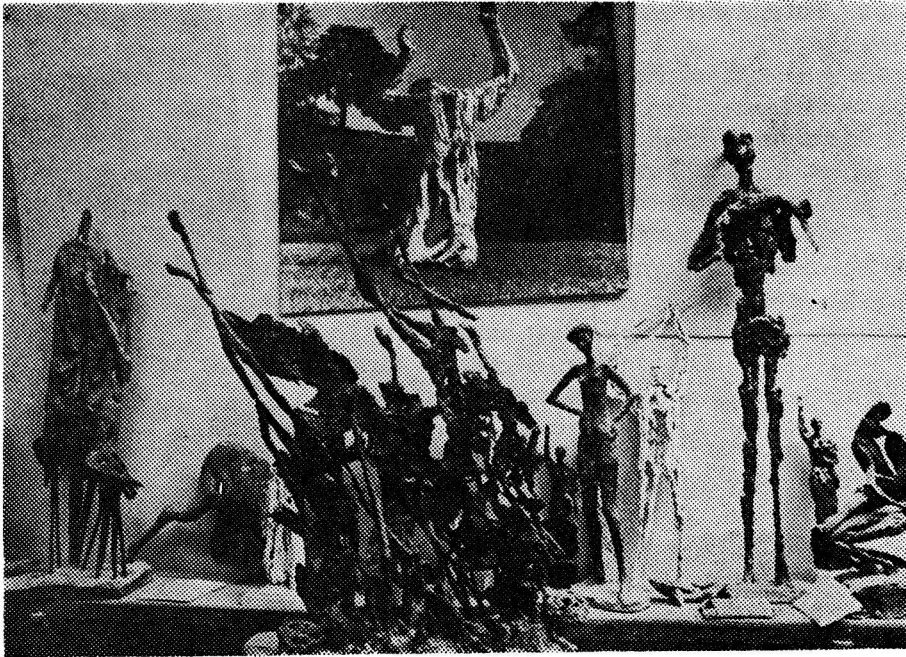
Az eset érdekessége, hogy egy nappal előbb Alexios Mitropulosz (Athén) elmondta ugyanazt, amit Vranicki, de arra senki sem reagált. Mindkettő fejtegetésének az a lényege, hogy a szocializmus államszocializmus formájában lépett a világtörténelem színterére, s nem oldotta meg e rendszer legfőbb követelményét, nem tudta megteremteni a munkásosztály hatalmát. Ezt Vranicki nagy történelmi tanulságnak tekinti, ami megköveteli a rendkívül kritikus viszonyulást a történelemmel és a történendőkkel szemben.

Alekszandar Kurmalyov „sötét színezetű” bírálatnak minősítette ezt, mondván, hogy a szovjet nép az említett időszakot mint a szocializmus győzelmét értékelte. Monty Johnstone (London) azt mondta, hogy Vranicki megállapítását semmiképpen sem lenne szabad szovjetellenesnek minősíteni. Elismerte, hogy a Szovjetunió haladást ért el a harmincas években, de emlékeztetett arra, hogy az SZKP XX. kongresszusa elítélte a tömeges megtorlásokat. Ha ezt elhallgatjuk, akkor szemet hu-

nyunk afölött, amit a XX. kongresszus elismert, s amivel nagy szolgálatot tett a Szovjetuniónak.

Hirosy Kukunami (Japán KP) ezt azzal egészítette ki, hogy a világon valóban létezik szovjetellenesség — például az, amit Reagan és Nakaszona beszél és cselekszik —, de a szovjet elvtársak szocializmusellenesnek minősítik azt is, ha valaki nem ért egyet az ő véleményükkel. S mint mondta, ez a hozzáállás kizárja a vita lehetőségét.

A rövid szócsata féltreérthetetlenül megerősítette dr. Grlicskovnak azt az értékelését, hogy a szocializmus új szakaszának tervezése és a megtett út értékelése nem lesz könnyű és fájdalommentes. Mert a gyökerek mélyek. Mindennek, az egyhetes kerékasztal-értékelésnek és a 21. század szocializmusára vonatkozó elképzeléseknek, modelleknek a lényegét egészen röviden talán legjobban a bevezető beszédben elhangzottakkal lehetne összefoglalni: A tizenkilencedik század szocialista eszméi a munkásosztály gazdasági és szociális helyzetének megoldására vonatkozó szükségletet fejezték ki, a 21. század küszöbén pedig a szocializmus céljai szélesebbek, mert olyan történelmi fejlődés parancsoló szükségletének kifejezői, amely az ember univerzális felszabadítására törekszik.

Műtermi részlet